Lausunto Liikenne- ja Viestintävaliokunnalle 22.3.2022

Asia: E 23/2022 vp Valtioneuvoston selvitys: Ehdotus neuvoston, parlamentin ja komission julistukseksi koskien digitaalisia oikeuksia ja periaatteita

Electronic Frontier Finland – Effi ry kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi asiassa.

Effi on vuonna 2001 perustettu kansalais- ja asiantuntijajärjestö, joka puolustaa perus- ja ihmisoikeuksia digitaalisessa toimintaympäristössä. Näkökulmamme on erityisesti sähköisiä palveluja käyttävän kansalaisen tietosuojaa ja perusoikeuksia painottava.

Yleistä

Puheenaolevassa julistuksessa on paljon asioita ja periaatteita, jotka ovat Effin mielestä hyviä ja kannatettavia. Jotkin kohdat ovat kuitenkin hieman tulkinnanvaraisia ja niiden täsmentäminen voisi olla paikallaan.

Julistus ei ole oikeudellisesti sitova, joten siinä olevia sitoumuksiakin on ilmeisesti tulkittava tavoitteina, pyrkimyksinä, eikä realistisesti sellaisenaan, kirjaimellisesti toteutettavissa olevina. Eihän esimerkiksi mitään "täysin turvallista" ole reaalimaailmassa olemassakaan, mutta ehkä sellaista silti sopii tällaisessa julistuksessa vaatia.

Yleisesti olisi kyllä parempi, että perusoikeuksista säädettäisiin sitovaa lainsäädäntöä eikä periaatejulistuksia, joiden vaikutus on epämääräinen ja vaikeasti ennakoitava.

Julistuksen on kuitenkin ajateltava ohjaavan tulevaa lainsäädäntötyötä, sitä voidaan käyttää perusteluna tuleville laeille, ja siten sen sanamuotoja on syytä harkita tarkasti ja miettiä myös voisivatko ne jossain olosuhteissa johtaa ei-toivottuihin tulkintoihin. Teksti on osin ehkä liiankin abstraktia, joiltakin osin hieman konkreettisempi muotoilu voisi olla parempi.

Joka tapauksessa on hyvä tehdä selväksi, ettei julistuksella yritetä rajoittaa olemassaolevia ihmisoikeusvelvoitteita, nehän ovat voimassa digimaailmassa yhtä lailla kuin muutenkin.

Toisaalta voisi miettiä, mitä tällaisella julistuksella voisi tai pitäisi yrittää saada aikaan. Auttaisiko se esimerkiksi seuraavien hyvien tavoitteiden kanssa:

* Perusoikeuksia loukkaavien liiketoimintamallien muuttaminen. Monet erityisesti suurten alustojen liiketoimintamallit suorastaan perustuvat yksityisyyden murentamiseen ja sivuvaikutuksina johtavat erityisesti marginaaliryhmien syrjintään ja epätasa-arvoiseen kohteluun ja yhteiskunnan polarisoitumiseen.

* Tekoälyn sääntelyn lähtökohdaksi pitäisi ottaa ihmisten turvallisuus, arvokkuus ja oikeudet.

* Yksityisyyden suoja ja tietosuoja pitäisi pitää EU:n perusoikeuksien ytimessä.

* Massavalvonta pitäisi lopettaa.

Kaikki nuo ovat sinänsä linjassa julistuksen kanssa, mutta kuinka paljon se käytännössä niitä edistäisi?

Yksityiskohtaisia havaintoja tekstistä

Johdanto:

Julistuksen ajateltu asema on hieman epäselvä: onko sen tarkoitus olla lisäys Berliinin ja Lissabonin digitaalisten oikeuksien julistuksiin vai tulisiko siitä erillinen "digitaalinen pilari" EU:lle? Tätä voisi

selventää. Siitä saattaisi tulla keskeinen välinen EU:n poliittisessa keskustelussa, jota eri osapuolet käyttäisivät omien, ristiriitaisten päämääriensä ajamiseen tai se saattaisi jäädä merkityksettömäksi, käytännössä unohdetuksi kauniiden tavoitteiden julistukseksi. Tämä tosin tuskin ratkeaa johdantotekstillä, mutta se saattaisi osaltaan vaikuttaa asiaan.

I luku:

Abstrakti ja hyvin yleisluontoinen mutta sellaisena hyvä.

II luku:

Olisiko syytä mainita, että ihmisten pitäisi jatkossakin pystyä toimimaan yhteiskunnassa vaikka eivät syytä tai toisesta voi tai halua käyttää digitaalisia palveluita?

Työolot: Mahdollisuus olla tavoittamattomissa on erinomainen. Mutta sitä ei pitäisi rajoittaa vain työhön, vaan ihmisillä pitäisi olla oikeus olla tavoittamattomissa muutenkin. Viranomaistenkaan ei pitäisi voida velvoittaa ihmisiä olemaan aina tavoitettavissa.

III luku:

Hyviä tavoitteita. Vaikutukset voisivat olla aika rajuja: esimerkiksi jos algoritmeja ei saa käyttää ihmisten valintojen ennalta määrittämiseen, saisiko niitä käyttää kohdennetussa mainonnassa?

IV luku:

Maininnat sananvapaudesta ovat erinomaisia, samoin yleisen valvontavelvoitteen kielto. Mutta vaatimus ihmisten suojelemisesta disinformaatiolta ja "muulta haitalliselta sisällöltä" on hieman vaarallinen, potentiaalisesti suorastaan ristiriidassa sananvapauden kanssa. Muistutettakoon että sananvapauteen sisältyy myös oikeus hankkia tietoja kenenkään ennakolta estämättä, ja eri intressiryhmillä voi olla hyvinkin erilaisia näkemyksiä erilaisten sisältöjen haitallisuudesta. Tässä kohdassa olisi syytä selventää, että ihmisten suojelukaan ei kuitenkaan voi tarkoittaa ennakkosensuuria tai yleistä valvontavelvoitetta.

V luku:

Yksityisyyden suojasta puhuttaessa maininta tietojen luottamuksellisuudesta on hyvä. Siihen olisi kuitenkin aihetta lisätä selvä maininta oikeudesta salattuun viestintään ja tietojensa salaamiseen haluamillaan välineillä.

Lasten ja nuorten suojelu on erinomainen pyrkimys. Siinä pitäisi kuitenkin varoa muotoiluja, joita voidaan käyttää väärin, jos vaikkapa vallassa olevalla puolueella on erikoisia näkemyksiä eri ikätasoille sopivasta materiaalista esimerkiksi seksuaalisista vähemmistöistä - vrt. Floridan "don't say gay" -laki, vastaavia pyrkimyksiä on nähty Euroopassakin. Tähän voisi ehkä lisätä maininnan unionin arvojen kunnioittamisesta I luvun tapaan. Lasten suojelua ei myöskään saisi voida käyttää välineenä aikuisten oikeuksien rajoittamiseen.

VI luku:

Erinomaisia tavoitteita, tähän ei ole juuri lisättävää, vaikka vähän enemmän konkretiaa toivoisikin.

Yhteenvetona, julistuksen tavoitteet ovat enimmäkseen oikein hyviä, mutta sen käytännön vaikutukset jäävät epävarmoiksi ja yksityiskohtia kannattaa hioa mahdollisia tulkintaerimielisyyksiä silmällä pitäen.

Electronic Frontier Finland - Effi ry

Tapani Tarvainen, varapuheenjohtaja